

Әдебиеттер

1 Билтенеєв С.Б. и др. Внешнеэкономическая безопасность – важнейший аспект национальный безопасности РК: www.rusnauka.com/33_NIEK_2008/Pravo/37273.doc.htm.

2 “Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігі туралы” Қазақстан Республикасының 2012 жылғы 6 қаңтардағы №527 – IV заңы.

3 Спанов М.У. экономическая безопасность: опыт системного анализа. – Алматы: Қазақстан даму институты, 1999. – 206с.

4 Куренкеєва Г.Т. внешнеэкономическая безопасность Казахстана: учебное пособие. – Алматы: Қазақ университеті, 2005. – 85с.

Абденбек Г.М., Әбілахатова Д.Н., 3 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.м., аға оқытушы Таттымбетова К.Т.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖҰМЫССЫЗДЫҚ МӘСЕЛЕСІ ЖӘНЕ ОНЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Жұмыссыздық әлемдегі орталық мәселелердің бірі болып табылады. Және де ол бір жүйеден екіншісіне өтетін елдерде кең байқалады.

Мысалға мұндай процес Қазақстанда жүріп жатыр. Ол өзімен бірге бірқатар жаңа проблемаларды алып келеді. Сонымен қатар жұмыссыздық проблемасы адамдармен тығыз-байланысты және соларға тікелей әсер етеді. Жұмысынан айрылу олардың табысының азаюына, өмір сүру деңгейінің төмендеуіне, сонымен қатар психологиялық стресске алып келеді. Осы себепті көптеген саясат адамдары өзінің сайлауалды компанияларында жұмыс орындарын жасауға көп көңіл бөледі.

Жұмыссыздықты зерттеу олардың пайда болу себептерін анықтайды, мемлекеттің тарапынан шараларды анықтайды. Бірақ сонымен қатар көптеген экономистердің ойынша жұмыссыздық қажет нәрсе, оны зұлымдық ретінде қарастыруға болмайды. Өйткені жұмыссыздықтың ең маңызды пайдалы жақтарына оның сапалы еңбекті, бәсекені туындиратыны болса керек.

Қазақстан Республикасында жұмыссыздықпен күресу өз жалғасын табуда. Үкіметте бір міндет бар - бұл инфляцияны және өндірістің құлдырауын болдырмау, жою немесе қандай да бір жолмен бақылау міндеті. Құлдырау шын мәнінде жұмыссыздықтың өсуін тудырады. Бірақ ол нөлден өсе бастайды және құлдыраудан кейін нөлдік деңгейге дейін түспейді. Жұмыссыздық деңгейі қандай? Жұмыссыздықтың мәселесі не және оны қалай білуге болады? Бұл айырмашылық өте маңызды, өйткені жұмыссыздық "проблемалық деңгейге" жеткенде саясаткерлерге қандай да бір шаралар қабылдау талаптары көбейе бастайды. Ресми деректер бойынша жұмыссыздық Қазақстанда ұлттық статистикалық агенттік Министрлігімен бірлесіп еңбек және халықты әлеуметтік қорғаумен байланысты. Бұл деректердің көзі халықты ағымдағы тексеру болып табылады. Ұлттық статистика агенттігі үшін санақ Бюросы жүргізетін отбасыларды іріктеп зерттеу. Іріктеу ай сайын сұралатын және елдің барлық халқын таныстыру үшін іріктелген 50 мыңға жуық отбасын қамтиды. Кең таралған пікірге қарамастан, жұмыссыздық жөніндегі деректер жұмыссыздық жөніндегі жәрдемақы үшін өтініштердің негізінде қалыптаспайды. Ұлттық агенттіктің іріктеуіне кіру үшін адам, ең алдымен, конституциялық емес халыққа тиесілі болуы тиіс. Бұл 16 жасқа толған және одан үлкендердің барлығы түріне немесе аурухана сияқты мемлекеттік институттарда орналаспаған. Конституциялық емес халық одан кейін мына санаттар бойынша бөлінеді: жұмыспен қамтылғандар, жұмыссыздар және жұмыс істемейтін халық. Бірақ жұмыссызды өз бетінше жұмыспен қамтылмаған адамнан қалай ажыратуға болады? Ұлттық агенттік осы екі топты ажыратудың нақты критерийлерін әзірледі және олардың әрқайсысының санын нақты анықтайды.

Жұмыссыздар санының өз бетінше қызмет ететін халықтың жалпы санына қатынасы жұмыссыздықтың ресми деңгейінің санын береді, ол жарты жылда ұлттық статистика агенттігін жариялағаннан кейін бұқаралық ақпарат құралдарының басты назарында болады.

Жұмыссыздық кез келген елде кездеседі. Статистикалық мәліметтер көрсеткендей, барлық жастағы жұмыссыздардың жалпы санынан әйелдер шамамен 65% немесе ерлерден екі есе көп. Бұл қазіргі уақытта бос орындарға үміткерлерге қойылатын негізгі талаптардың бірі арнайы-техникалық білімнің болуы болып табылатындығымен түсіндіріледі. Елімізде қазіргі таңда жұмыссыздық деңгейі 4,8% құрайды. Алматы қалалық жұмыспен қамту орталығының мәліметтері бойынша техникалық салада жұмыс берушілер ұсынатын бос жұмыс орындары 40% - ға жуықты құрайды. Бірақ 25 жасқа дейінгі жастар арасында жұмыссыздық көп таралған. Оның үлесі Жұмыспен қамту орталықтарына

жүгінген халықтың жалпы санының 41,2% құрайды. Бұл біздің жұмыссыздық деңгейінде бос жұмыс орындары негізінен белгілі бір жұмыс өтілі бар мамандармен толтырылуымен түсіндіріледі. Ал жұмыс тәжірибесі жоқ жастар оны алуға мүмкіндік бермейді. Бұл тұрғыда жастар арасында жұмыссыздық деңгейі өте төмен (5,75%) Германия тәжірибесін қолдану қажет. Онда Кәсіптік оқытудың, кәсіптік бағдарланған мектептер мен тікелей жұмыс орындарында даярлаудың жоғары дамыған жүйесі бар, ол адамның еңбек өмірінің басында жұмыссыздық кезеңін барынша қысқартады.

Дағдарыс жағдайынан шығу және өндірісті көтеру үшін мемлекеттің белсенді қатысуы қажет. Бірақ мемлекет өзінің өлшемге әсерін шектеуі тиіс. Тек отандық өндірушіні көтермелеу. Біздің ұйымдар мен кәсіпорындар қазір үлкен салықпен жанасады, соның салдарынан өндіріс шығындары ұлғаюда-бұл кәсіпорындардың өз қызметкерлерінің санын қысқартуға мәжбүр етеді. Ғылыми-техникалық жетістіктердің болмауы проблемасын ғылыми әзірлемелер саласында белсенді қаржыландыру жолымен шешуге болады. Мемлекет тарапынан жұмыссыздық мәселесін шешудің екінші кілті жұмыспен қамту орталықтарының жұмысын жақсарту болып табылады. Дағдарыстан шығу кезіндегі негізгі проблемалардың бірі өндірістің құлдырауы және қауіп төндіретін мөлшерді қабылдайтын жұмыссыздық болып табылады. Жұмыссыздардың үлесі ресми емес деректер бойынша 12,8% құрады. Бұл дамыған елдердегі орташа деңгейден екі-үш есе артық. Қазіргі уақытта бос орындарға үміткерлерге қойылатын талаптар мынадай түрде бөлінеді: 40% кәсіби-техникалық білім; 30% жоғары экономикалық білім және бухгалтерлік іс; 3% күзетшілер және автокөлік жүргізушілері; 2% заңгерлік білім; қалған кәсіптер мен мамандықтар. Мемлекет тарапынан қажет мүмкіндіктер қайта халықтың барынша талап етілетін кәсіптер мен мамандықтар. Жастар арасында жұмыссыздыққа қатысты Германияның тәжірибесі қолданылуы мүмкін. Ауыл тұрғындары арасында жұмыссыздардың өте үлкен пайызы. Ауыл шаруашылығы саласының құлдырауына байланысты жұмыссыздар қалалар ұсынатын мүмкіндіктерге үмітпен неғұрлым ірі елді мекендерге қоныс аударады. Бірақ олар әрдайым ақталмайды, бұл қылмыстың өсуі және т. б. сияқты драмалық салдарға әкеп соқтырады. Ауыл шаруашылығы әрқашан республиканың халық шаруашылығының негізгі салаларының бірі болды. Бұған дейінгі кезеңде біздің ата-бабаларымыз да қатысты.

Қазіргі таңда елімізде жұмыссыздық саны 4,8% құрайды. Қазақстандағы еңбекпен қамтамасыз ету мекемелеріндегі тіркелген жұмыссыздар саны бір қалыпты деңгейде деп айтуға болады.

"Қазақстан-2030" дағдарыс жағдайынан елді шығару жөніндегі Үкімет бағдарламасында таяу арада біз әлемнің экономикалық дамыған жиырма елінің қатарына шығамыз деп айтылған. Бұған Үкімет пен халықтың күш-жігерін біріктірген кезде ғана, олардың толық өзара түсіністігімен қол жеткізуге болады. Біз, халық ретінде, біздің билігімізді қолдап, мемлекетімізді жоғары дамыған елдер деңгейіне көтеруге қатысуымыздың барлық қажеттілігін түсінеміз деп үміттенеміз.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. "Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту-Қазақстан дамуының басты бағыты", 27 қаңтар 2012 ж.
2. Веблен Т. іскерлік кәсіпорынның теориясы. - М.: Іс, 2017. - 287 б.
3. Журнал "Қазақстан. Экономика және өмір", № 4, 2015 ж.

Abdullin A.N., master student (Y.A. Buketov Karaganda State University)
Scientific supervisor - Doctor of Economics, Professor T.P. Pritvorova

DIGITAL ECONOMY AS A MECHANISM FOR EFFECTIVE ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC POLICY

In a modern information-dependent society, any issues are resolved only through information systems, and progress requires a transition to the latest technology. Nobody argues about the need to carry out economic activities using digital technologies, but the question of how to implement this and what should be the digital economy remains open. Having a close relationship with information systems, the simple economy has already transformed into a "digital economy", but this only partially happened, since digitalization affected only the provision of services, but not the coordination of production processes.

Not a single sphere of public life can remain without involvement in global automation. This process affects not only the scientific and technological sectors, but also the socio-economic ones. In the context of the discussion of innovations and the introduction of digital technologies, the important question of the development and implementation of environmental policy often falls out of sight.